

The book cover features a light purple banner at the top with five golden rings and a cracked, light-colored ground surface at the bottom. A large, torn piece of paper, colored with a gradient from orange to pink, is being pulled up from the cracks. The author's name is printed in red, and the title is in gold.

Zdeněk Pospíšil

IDENTIFIKACE
MÉ
IDENTITY

NAKLADATELSTVÍ
EPOCHA

IDENTIFIKACE
MÉ
IDENTITY

IDENTIFIKACE
MÉ
IDENTITY

Zdeněk Pospíšil

NAKLADATELSTVÍ
EPOCHA

© Zdeněk Pospíšil, 2022

Illustrations © Josef Velčovský, 2022

Cover art © Josef Velčovský, 2022

Czech edition © Nakladatelství Epoque, Praha 2022

ISBN 978-80-278-0086-5 (print)

ISBN 978-80-278-1211-0 (ePub)

ISBN 978-80-278-1212-7 (mobi)

ISBN 978-80-278-1213-4 (pdf)

Každá doba je těhotná něčím novým,
ale ještě neví, s kým to má.
To se ukáže až podle podoby.

Poznámka Jana Wericha

Hledání kořenů mého bytí

Už delší dobu uvažuji, že se pokusím napsat alespoň „vybrané střípky“ o tom, co ovlivnilo můj život i úvahy a jak jsem prožíval dobu, která je dnes pochopitelně interpretována i těmi, kteří ji nezažili. Jejich zkoumání i časový odstup pojmají události jako historii a vkládají do ní většinou současný náhled i měřítko. My, kteří jsme ji prožili, do tohoto období promítáme své dětství a mládí, sílu, kterou jsme tenkrát měli, i současnou paměť, která si vybavuje jen některé činy. A proč to nepřiznat, sdělujeme zpravidla jen to, co nás staví do žádoucího světla. Ne že bychom chtěli něco zamlčet. Klademe si však otázku, zda je to důvod vše přiznat. Podvědomě si vybíráme jen to, co vykresluje náš obraz v žádoucích barvách. Dokonce usilujeme o to, abychom byli příznivě vnímáni druhými. Snažíme se také svoji interpretaci obhajovat proti těm, kteří vidí průběh událostí jinak a prosazují svůj úhel pohledu na dějiny.

Na počátku je úvaha, zda by bylo lepší postupovat chronologicky, či retrospektivně. Výsledkem zvážení bývá více či méně zdařilá kombinace těchto přístupů. Mají své přednosti a předurčují,

jak uchopíme nejen téma, ale i obraz o něm. Tedy skutečnost a utváření si představy o ní. Z možných řešení jsem zvolil tematické retrospektivní nastolení otázek, které zachycuje mé tehdejší i současné názory.

Stárnutí může mít jednu z mála výhod spočívající v tom, že se člověk během svého života nutně setká s různými názory na hodnocení nejen současných událostí, ale i těch, které jsou nesmazatelnou součástí naší historie. Vytváří si názor nejen na děje, ale i na ty, kteří je interpretují.

Použití ich formy v některých pasážích knihy netvoří ještě obraz doby, ale výpověď autora o způsobu vidění toho, co prožil, respektive jak se dívá na děje, které se staly součástí jeho života. A také o tom, jak se mění a zda je dost starý na to, aby věděl, co ho čeká v budoucnu. Až zpětný pohled mu ukazuje, do jaké míry byl předvídavý a moudrý, aby předjímal důsledky svých kroků a tímto poznáním se řídil. Často přemýšlí o tom, zda náhodné, mnohdy těžko vysvětlitelné kroky určily jeho ukotvení a jednání. Tedy zda vnímání okolního světa a názor dostatečně věrně zaznamenaly skutečnost, ve které žil, a zda hodnocení není příliš „vychýleno“.

Někdy si uvědomuje, že prošel dnes oblíbenou krizí středního věku, kdy se člověk snaží dohnat to, co kdysi zanedbal. Hledá si k sobě někoho, kdo mu poskytne pocit návratu zpět a zpravidla i estetický a sexuální prožitek, který už neočekával. Vytváří to u něho pocit, že on na rozdíl od ostatních nestárne a sil má na rozdávání. Až ztráta majetku, zlaté karty či infarkt vedou k tomu, že nohy se vrátí na zem. I když i pobyt v luxusním sanatoriu má své záludnosti a vystavuje člověka tomu, aby učinil další pokus o změnu reality. Ani si neuvědomuje svůj stav a to, že zde panuje jistý řád a že vyšetření, procedury, strava i volný čas mívají stanovený rytmus. Nejistota další existence ovšem zpravidla vede k pokusu o hledání změny a přehodnocení náhledu. U některých k upevnění dřívějších hodnot.

Když člověk dosáhne určitého věku, začne se ohlížet zpět, aby učinil nejen „bilanci“ vývoje společnosti, ale i svých činů, postojů a myšlenek. Patřím mezi ty, co se dívají na sebe, své skutky i myšlenky, které k nim vedly. Nepatřím však mezi ty, kteří poplivou svůj dosavadní život proto, že se změnila doba. Neposypu si hlavu

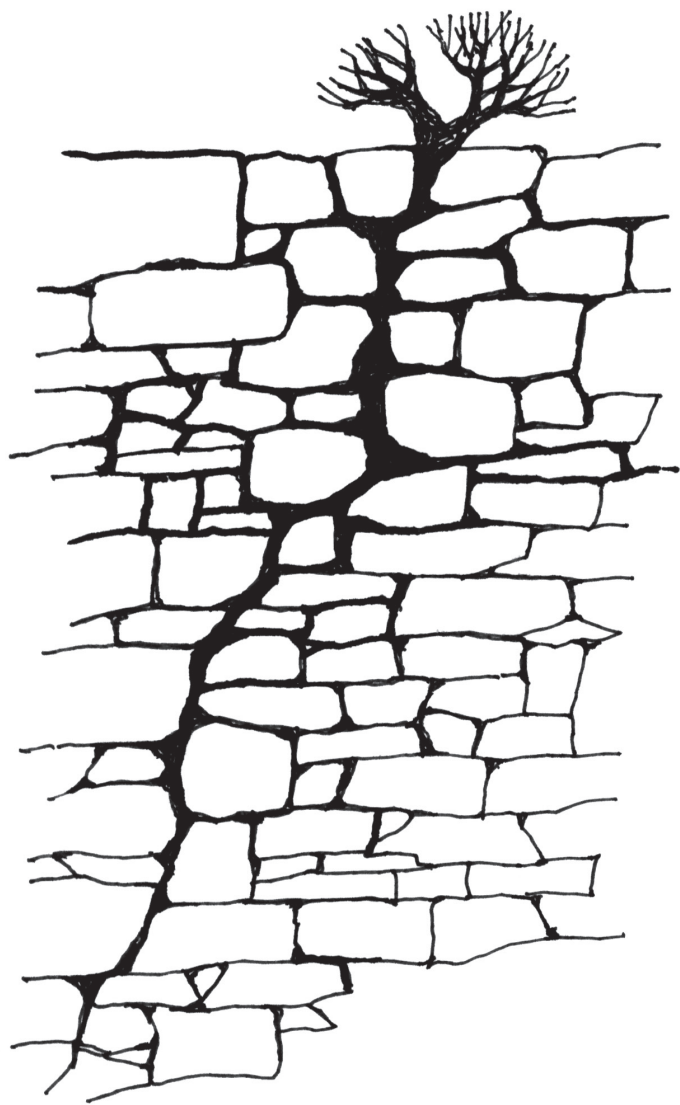
*popel a nebudu se na svá tehdejší rozhodnutí
dívat prizmatem dnešní doby*

*Kontinuita a diskontinuita myšlení člověka jsou
dány jeho poznáním a charakterem. Tedy in-
terpretací poznaného a uvěřitelným posunem
názoru. Jak je ukázáno dále, zlom ve vývoji spo-
lečnosti, chcete-li revoluce, znamená v mnoha
případech nejen změnu postavení, ale i názorů
člověka. Historicky i aktuálně vidíme, že každá
změna společnosti má také vývoj, který vede
k nutné diferenciaci postavení i názorů. Uvě-
domuji si to, proto je mé vidění pouze jedním
z možných úhlů pohledu na minulost.*

*S postupujícím věkem stále více pociťuji zá-
važnou skutečnost, která se mi čím dál častěji
připomíná. Nemohu si totiž aktuálně vybavit
některá slova a jména. Kamarádi tvrdí, že je to
přirozené! Jiní to nazývají stařeckou demencí,
lékaři Alzheimerovou chorobou či důsledkem
covidu. Dokud jsem ovšem nepředhonil v tomto
směru své vrstevníky, mohu souhlasit s tím, že to
souvisí se stárnutím. Až se dostanu do čela pelo-
tonu, pravděpodobně si deficitu ani nevšimnu.*

Sebeanalýza ovšem potvrzuje, že se neustále zmenšuje má slovní zásoba. Je to zapříčiněno tím, že některá slova z ní, díky výše uvedené skutečnosti i jejich nepoužívání, vypadla. Kromě toho se mění mluva. Mnou zafixované pojmy získávají pro mě překvapivý obsah. Začala se rychle ve velké míře používat slova z cizích jazyků, kterým úplně nerozumím, respektive neumím jim dát přesný význam. Přemýšlím pak o tom, zda chyba spočívá ve mně, či v uživateli pojmu.

Důvodem je mnohdy i zapomínání a nechtěné vybavování některých dávno zapomenutých situací a myšlenek. Retrospektiva ukazuje, že ne vždy se člověk zachová jako předvídavý hrdina nebo mesiáš. Bývá i Jidášem schopným zradit blízkého člověka. Život nás učí, že minulé jednání ovlivňuje budoucí kroky člověka. Snadno si zvykneme na to, co se nám dříve osvědčilo, byť to v nás třeba vzbuzuje pochybnosti. O nás a našem usilování. V opačném případě se stáváme nositeli, nebo dokonce hlasateli hodnot popíraných establishmentem.

Říká se, že vnímaná skutečnost je komedií, která se později opakuje jako tragédie. Někdy se prolínají prvky komedie s tragédií, což odpovídá životu člověka i jeho mnohdy popíranému

očekávání. Tedy tomu, že vzestup a pád nepotkávají jen jeho, ale i další lidi. Můžeme se jim však postavit, vytvářet novou naději a změnit tím vnímání okolního světa i sebe jako objektu manipulace. Stát se svébytným subjektem přeměny světa. Je faktem, že naše očekávání se vztahují ke konkrétním lidem. Kroky druhého nás však mnohdy překvapí. Problém tedy nespočívá jen v jeho jednání, ale i v našem vnímání a očekávání.

Je nesporné, že každý si do svého pohledu promítne svoji zkušenost, její vnímání a uchopení i způsob uvažování. I hodnot, kterými posuzuje okolní svět a lidi, se kterými se potkává. Člověk vytváří o sobě mnohdy nevěrohodný obraz, se kterým bývá ztotožňován. Dobře to znají zejména herci filmů, neboť jim jsou přiřazovány vlastnosti postav, které představovali. Sblížení představy s realitou v hlavách diváků vede u některých umělců až k odmítání rolí.

Nechci zde rozebírat život Lídy Baarové, neboť to není v souladu s mým přístupem k osudu druhých, nekoresponduje to s mou osobní zkušeností ani pojetím a myšlenkami. Z filmu (stárnoucí herečku zde představuje Zdena Procházková), který zčásti přiblížil historické události, je zejména

patrné morální dilema hlavní postavy, ale i jejího okolí. V závěru filmu Lída Baarová říká, že její rozhovor byl poslední rolí. Usiluje tedy o to, aby její obraz odpovídal tomu, jak chce být vnímána.

Ukazuje to, že nevnímáme lidi, ale obraz, který je o nich vytvářen, respektive prezentaci, která je v naší paměti. Znamená to, že představa o skutečnosti a tradice jsou v nás více zafixovány než realita sama. Vzbuzuje to emoce, kterými se snažíme ahistoricky vnímat dějiny a předělat je k obrazu svému. Čím jsme časově blíže, neřkuli že existují pamětníci, či dokonce přímí účastníci dějů, bývá hodnocení lidí kritičtější a nenechává na nich nit suchou. Naproti tomu dávní vojevůdci a vládci rozlehlých říší se těší obdivu a uznání, neboť lidé nezdůrazňují, že jejich vojenské úspěchy a vládnutí jsou spojeny s násilím, a domnívají se, že tato tvář vládnutí je už dávno zapomenuta.

Pálení knih jezuity, obrazoborectví v Rusku, likvidace symbolů minulé nadvlády a instalace nových soch interpretujících „žádoucím“

způsobem dějiny mají sice vyjádřit diskontinuitu politického vývoje, nemohou však zachytit změnu myšlení člověka. Ironik by řekl, že dokumentují vítězství hmoty nad myšlenkou, filozof převahu emocí nad rozumem.

Nepřeberné množství médií dnes zachycuje historii, příběhy lidí, memoáry, realitu, fantazii, sci-fi či pocity člověka a změny, ke kterým dochází atd. Vývoj spěje od dříve podrobného, pro dnešní generace mnohdy rozvláchného popisu k větší dynamice. I v tom se projevuje rychlost našeho žití a vstřebávání podnětů, respektive neustálého překrývání předchozích informací novými. Mnoho lidí si neuvědomuje, že teprve jakýsi filtr nás může zbavit zloděje času, zabránit zahlcení naší hlavy a vytvořit čas pro pochopení relevance informace, vlastní přemýšlení, zvážení a rozhodnutí.

Naše iluze o sobě a o době

U sběračů kořínků a lovců bylo hlavním cílem nasytit žaludek a schovat se před nepřízní počasí. Jak je však možné doložit, v historii se postavení člověka vyvíjí, mění se i vlastnosti lidí a jejich představy a iluze o světě i o sobě. Už

v interpretaci dávných příběhů můžeme poznat stanovisko jejich vykladačů, neboť do nich každý vkládá své vidění motivů a vyústění. Můžeme tedy říci, že náš pohled na okolní svět a jeho poznávání jsou významně ovlivněny námi samými, naší historickou pamětí, způsobem myšlení a závěry, ke kterým dospíváme, pochybnostmi o nich, uvědoměním si nedokonalosti a role našich smyslů i snahou zdokonalit je přístroji a technologiemi.

V dějinách člověka lze pozorovat, že se snaží povznést i myšlení o myšlení, chcete-li filozofii. Univerzálnost poznání sebe a našeho okolí nás vede k přesvědčení, že kreativita a fantazie člověka nemají pochopitelné meze, tedy námi dohlédnutelné hranice. Zkoumáme vlastnosti a zdroje myšlenek člověka. Dospěli jsme k závěru, že k idejím jsme schopni dospívat díky mozku člověka. Identifikujeme nejen jeho funkci, ale i jednotlivé oblasti jeho fungování, někdy dokonce technokraticky i jejich „technologický“ výstup. Proč je ovšem myšlenka považována za zajímavý postup filozofie, nebo výplod chorého mozku, určují až tradice, normy a poznání společnosti (komunity). Vybočení z této identifikace vede mnohdy k určení identity člověka – jeho označení za blázna či filozofa. Pohled zpět do historie ukazuje, že toto určení provází člověka už od doby, kdy

k zaujetí svého místa v komunitě začal kromě síly používat i mozek.

Jedna z řeckých bájí vypráví, jak Prométheus lstí ukradl bohům oheň a vrátil ho lidem. Ani trest, který ho postihl od nejvyššího boha Dia – přikování ke skále a každodenní vyklování jeho jater orlem – ho nepřivedl k prozrazení po dvanáct generací skrývaného tajemství. Po této době však Prométheus přistoupil na jakousi výměnu (barter) – orel mu přestane vyrvávat játra a on za to prozradí Diovi, jak to udělat, aby nezanikla jeho nadvláda. Poté se sice mohl navrátit z Kavkazu na Olymp, ale jeho podřízenost (závislost) mu měl neustále připomínat prsten s vloženým kamenem.

Sálající teplo a tepelně upravené maso zvířat se staly pro antické lidi připomínkou tohoto činu. Možná však člověka obloukem vrátily do minulého stavu, kdy v hierarchii výše postavená zvířata po svém nasycení dovolila ostatním konzumovat zbytky úlovku. Už v tomto dávném příběhu lze spatřovat pokus činit lidem to, co považujeme za dobro. A to i za cenu lsti a zrady!

Novější příběh je výkladem křesťanství, o němž se opírá vznik našeho života. Vyšší inteligence (Bůh) vdechuje člověku jeho vlastnosti a řídí jeho kroky. I ona se však občas zmýlí ve svých předpokladech a lidé udělají něco netušeného, nebo se dokonce snaží přelstít Boha!

Když Bůh vdechl život Adamovi, domníval se, že ten bude žít v Ráji obklopen vším, co ke své spokojenosti potřebuje. Jak už víme, začalo Adamovi být smutno, neboť své myšlenky neměl komu sdělit. Pro Boha to byl důvod k zamyšlení, jak situaci vyřešit. Během hlubokého rozjímání ho napadlo vytvořit Adamovi společnici, která by ho nejen vyslechla, ale i pochopila způsob jeho uvažování. (Pro vznik nové bytosti připadalo jako ideální Adamovo žebro. To, co stálo už na počátku, se jeví jako prozřetelnost vyšší inteligence a schopnosti, ke kterým dospíváme s velkým odstupem až nyní.)

Jak se však ukázalo, ani inteligence, která řídí celý svět, nepředjímá všechno. Ani ta netušila, co bude následovat. Nutno uznat, že Evina tělesná schránka by potěšila pohled nejednoho vrstevníka, natož nemohoucího starce. Nedalo

jí proto moc práce přemluvit Adama, utrhnout jablko ze stromu poznání. Od té doby jsou lidé vyháněni z Ráje, neboť se zpěčují vyšší vůli, a je zpochybňována platnost poznání. Zkrátka neváží si toho, že někdo chce naložit na svá bedra odpovědnost za jejich osud. Jak se říká v jednom vousatém vtipu, když Eva vybídla Adama, aby obrátil list, bylo na ráj na Zemi ráj zaděláno.

Příkladem může být i Jidáš a „alternativní“ výklad jeho zrady. Nemusí se ještě jednat o fake news, ale jen podnět k zamyšlení, jaký je vlastně člověk. Jestli vykoupení ze svých „hříchů“ usiluje přenést na někoho jiného – mesiáše, nebo vojevůdce či diktátora.

Když probíhala poslední večere syna Boha a Marie Krista, věděl ten, že bude zrazen jedním ze svých spolustolovníků. Jeho předpokladu se není co divit, neboť po otci zdědil některé vlastnosti, které mu umožnily předjímat budoucí události. Ke zradě Krista nedošlo, jak se nám snaží namluvit někteří vykladači, z důvodu třiceti stříbrných, ale uchování jakéhosi statu quo tehdejší společnosti. Rebel Kristus si myslel a prosazoval, že slovo je zákon, který platí pro všechny bez rozdílu jejich sociálního postavení. Toto tvrzení ovšem ohrožovalo tehdejší společnost. Jistý

kompromis představoval Jidáš, který se o sobě domníval, že se ujme role zprostředkovatele mezi establishmentem a Kristem. Vládcí mu bylo přislíbeno, že nedojde k fyzické likvidaci Krista, ale pouze k vytlačení jeho myšlenek. Tedy aby bylo zachováno uspořádání a vztahy ve společnosti, je třeba vyhnat nepřizpůsobivého člověka a jeho ideje poslat do říše zapomnění.

V našich zemích se objevují dvě tradice – až do konce trpět za své ideje či kolaborovat s establishmentem, nebo se mu alespoň přizpůsobit. Příkladem je Jan Hus. Jeho snahy o nápravu společnosti můžeme pokládat za utopické a zvolenou cestu za naivní. Hájení myšlenek za cenu vlastního života svědčí o jeho charakteru i naději, že tím ukáže cestu druhým. Upálení Jana Husa udělalo po staletích i v církvi z odporného rebela významného reformátora. Jeho ideje vedly k rozštěpení společnosti na přívržence a odpůrce jeho učení a křesťanů na katolíky a protestanty. Dokonce i k násilnostem, pronásledování a potlačování myšlenek. Na příkladu Jana Husa je možné ukázat, že některé kroky nečiníme jen pro svou dobu, ale i pro budoucnost.

